

VPLYV PREDPREKLADOVEJ RECEPCIE NA KVALITU PREKLADU

Martina Smáková

Martina Smáková sa narodila v Trnave a momentálne študuje prekladateľstvo a tlmočníctvo so zameraním na anglický jazyk a kultúru a francúzsky jazyk a kultúru na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 2020 úspešne obhájila bakalársku prácu s názvom Vplyv predprekladovej recepcie na výsledné dielo, ktorá tvorí podklad pre nasledujúci príspevok. V budúcnosti by sa autorka chcela venovať teórii prekladu a prekladu umeleckej literatúry.

ÚVOD

Vznik tohto príspevku podnietil výskum zrealizovaný v rámci bakalárskej práce, ktorá sa zaoberá problematikou pracovného postupu pri preklade umeleckých textov so zameraním na úlohu predprekladovej recepcie východiskového textu (VT), keďže práve tá sa v praxi zvykne z rôznych príčin zanedbávať.

Keďže hlavným cieľom práce bolo zistiť, či a aký vplyv má predprekladová recepcia na výsledné preložené dielo z hľadiska celkového času a vhodnosti riešení prekladateľských problémov, rozhodli sme sa uskutočniť vlastný výskum a analýzou výsledkov dospieť k potvrdeniu alebo zamietnutiu nasledujúcich dvoch hypotéz:

1. Študent prekladateľstva, ktorý si celý VT pred začatím reprodukcie textu v cieľovom jazyku prečíta, si zvolí vhodnejšie riešenia prekladateľských problémov ako študent, ktorého recepcia textu prebieha paralelne s jeho reprodukciou.
2. Ak prekladateľ celý text najskôr prečíta a až následne ho reprodukuje v cieľovom jazyku, potrebuje dlhší celkový čas na prácu s textom ako prekladateľ, ktorý text reprodukuje paralelne s recepciou textu.

1 POSTOJ K ČÍTANIU TEXTU V TEÓRII PREKLADU

Čítanie celého VT tvorí integrálnu súčasť procesu prekladu a slovenskí teoretici mu pripisujú dôležitú úlohu, pričom dôraz kladú na dôkladné pochopenie diela ako celku, ktoré predchádza jeho prekódovaniu.

Podľa Antona Popoviča sa proces prekladu „realizuje etapovito ako proces dekódovania správy a kódovania správy za pomoci ‚sprostredkujúceho‘ systému“ (Popovič, 1983, s. 171). Pri dekódovaní dochádza k recepcii VT, ktorá okrem iného pozostáva z racionálneho pozorovania textu prostredníctvom diskurzívneho čítania originálu, ktoré vedie k jeho opisu a analýze (ibid.).

J. Vilikovský tvrdí, že prekladateľ svoj pracovný postup začína tým, že si prostredníctvom čítania o diele vytvára predstavu. Odhaľuje jeho hodnotu, objektívnu ideu, autorský zámer, usúvzťažňuje ich s použitými jazykovými prostriedkami a umeleckými obrazmi, pričom sleduje, ako sa tieto ideové a štruktúrne stavebné jednotky podieľajú na výstavbe zmyslu pôvodného umeleckého diela (Vilikovský, 1984).

Prečítanie celého VT je teda dôležité, pretože vedie k pochopeniu skutočnosti zachytenej v diele a prostriedkov, akými sa autor túto skutočnosť rozhodol zobraziť. Toto pochopenie potom tvorí základ pre utvorenie konzistentnej koncepcie prekladu.

2 CHARAKTERISTIKA VÝSKUMU

Predmetom výskumu boli preklady anglického umeleckého textu v rozsahu 2,2 normostrany, ktorý bol výlučne pre potreby výskumu napísaný autorkou príspevku. Celý výskum sme postavili na vzorke dvadsiatich študentov 3. ročníka prekladateľstva a tlmočníctva na Univerzite Komenského v Bratislave, ktorí disponujú približne rovnakými prekladateľskými kompetenciami, pretože absolvovali rovnaké množstvo prekladateľsky zameraných predmetov.

Študentov sme rozdelili do dvoch skupín – A a B. Desať študentov v skupine A dostalo za úlohu si VT najskôr prečítať a následne začať s prekladom do slovenčiny. Zvyšní desiaty študenti v skupine B text rovno prekladali, pričom pri práci si dopredu nemohli prečítať úsek presahujúci jednu vetu, no k už prečítanému či preloženému textu sa mohli vracieť bez obmedzení. Obe skupiny si odsledovali a zaznamenali aj celkový čas práce s textom. Každému študentovi bol pridelený identifikačný kód obsahujúci označenie P, číslo a písmeno A alebo B (napr. prvému prekladateľovi zo skupiny A prislúcha kód P1A).

Počas výskumu sme získali dvadsať umeleckých prekladov, ktoré nám poslúžili ako zdroj údajov pre analýzu vhodnosti riešení prekladateľských problémov, a dvadsať časových údajov o trvaní procesu prekladu.

3 SLEDOVANÉ JAVY

Pri spracovaní údajov z cieľových textov sme sa zamerali na riešenia desiatich vybraných prekladateľských problémov, medzi ktoré patria nasledovné lexikálne, syntaktické, suprasegmentálne a formálne javy:

- a) Názov „*A CATchy Story*“ (slovo ukryté v inom slove) – podstata prekladateľskej výzvy spočíva v tom, že nebyť zvýraznenia slova „*cat*“, čiže „mačka“, tento názov by zo sémantického hľadiska bol pomerne nejednoznačný a o téme textu by nič neprezrádzal.
- b) Meno „*Tom Schrödinger*“ (hra s viacvýznamovosťou) – jedna z postáv v texte je čitateľom predstavená ako Tom Schrödinger. „*Tom*“ je v anglicky hovoriacich krajinách bežná skratka mužského vlastného mena Thomas, čiže prvoplánovo je veľmi ľahké sklízuť k záveru, že chlapec sa v skutočnosti volá Thomas. Toto meno však predstavuje prekladateľský problém, pretože slovo *tom* má aj iný význam, a síce podľa internetového slovníka *Oxford Advanced Learner's Dictionary*¹ toto slovo môže označovať kocúra. Odhalenie ďalšieho významu mena Tom prekladateľovi naznačuje stotožnenie Toma so Schrödingerovou mačkou, a síce že Tom sám je Schrödingerova mačka tohto príbehu.
- c) Prídavné meno „*purr-fect*“ (krížené slovo) – toto krížené prídavné meno je založené na fonetickej podobnosti prvej slabiky slova „*perfect*“ a anglického citoslovca pre pradenie mačky „*purr*“. Prekladateľská výzva teda spočíva v nájdení ekvivalentného kríženého slova v slovenčine s odkazom na mačky.
- d) Meno mačky „*MEOW*“ (akronym) – prekladateľ sa musí vysporiadať aj s menom kocúra MEOU, ktoré sa zhoduje s anglickým citoslovcom zvuku vydávaného mačkami „*meow*“. No aj jeho formálna podoba naznačuje, že nejde o obyčajné meno odvodené od citoslovca, ale o akronym, ktorý je v tomto prípade utvorený od mena „*Mr. Edward Osborne Wilson*“.
- e) Hovorový idiomatický výraz „*grin like a Cheshire cat*“ – frazéma obsahuje ďalší odkaz na mačku. Tentoraz ide postavu mačky zo známej knihy od Lewisa Carrolla *Alica v krajine zázrakov*. P. Kvetko vo svojom *Prekladovom anglicko-slovenskom frazeologickom slovníku* (2014) neuvádza slovenský ekvivalent tejto frazémy, ponúka len vysvetlenie, že frazéma znamená „*smiať sa na plné ústa, smiať sa od ucha k uchu; škeriť sa, uškierať sa (nahlúplo)*“ (Kvetko, s. 101). Prekladateľ sa teda musí vysporiadať s možnou stratou obraznosti výrazu alebo stratou odkazu na mačku.
- f) Priezvisko „*Greenhoff*“ a prezývka „*Greenhorn*“ – v úvode príbehu sa jedna z hlavných postáv predstaví ako „*Mike Greenhoff*“. Neskôr túto postavu však oslovia prezývkou „*Greenhorn*“, ktorá podľa internetového slovníka *Oxford Advanced Learner's Dictionary*² označuje neskúsenú osobu, ktorej je ľahké

prejsť cez rozum. Nepozorný prekladateľ si odlišnosť týchto slov nemusí všimnúť, keďže sú v texte umiestnené pomerne ďaleko od seba.

- g) Nepríznakové aktuálne členenie výpovede na rému – tému pomocou neurčitého člena – takéto aktuálne členenie je v slovenčine príznakové, a preto si prekladateľ musí dať pozor na hypnózu originálom.
- h) Rýmová dvojica „*Gifted Dumpsters*“ a „*gifted youngsters*“ – prekladateľ by sa mal pokúsiť o zachovanie tohto suprasegmentálneho prvku textu.
- i) Nefunkčná formálna nejednotnosť značenia priamej reči.
- j) Nefunkčná chyba v pravopise mena „*Jimmy*“.

4 ANALÝZA RIEŠENÍ PREKLADATEĽSKÝCH PROBLÉMOV A ČASU PRÁCE S TEXTOM

Pri analýze prekladových textov sme uplatnili kvantitatívno-kvalitatívny prístup. Riešenia, ktoré si študenti zvolili pri preklade názvu, sme rozdelili do piatich kategórií. Ich prehľad ponúkajú tabuľky 1 a 2.

Tabuľka 1: Preklad názvu v skupine A

Typ riešenia	Doslovný preklad bez zachovania formátu	Doslovný preklad + nefunkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad + nefunkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad + funkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad bez zachovania formátu
Spolu	0	2	3	3	2

Tabuľka 2: Preklad názvu v skupine B

Typ riešenia	Doslovný preklad bez zachovania formátu	Doslovný preklad + nefunkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad + nefunkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad + funkčné zachovanie formátu	Kreatívny preklad bez zachovania formátu
Spolu	3	2	0	1	4

Za najnevhodnejšie z týchto riešení považujeme doslovný preklad, v ktorom boli nefunkčne zvýraznené prvé tri písmená začiatočného slova, čiže názov zostal nejednoznačný a zvýraznená časť slova nie je samostatným slovom s jasnou sémantikou. Takto postupovali z každej skupiny dvaja študenti. Ukážkou doslovného prekladu s nefunkčným zachovaním formátu je napr. „CHYTľavý príbeh“.

Po doslovnom preklade bez ukrytého slova siahli len študenti zo skupiny B, ktorí text čítali paralelne s reprodukciou, čo zrejme spôsobilo, že preložili len doslovný význam, keďže na začiatku ešte nepoznali zmysel zvýraznenej časti a následne sa k úprave už nevrátili, čiže text o túto hru so slovom ochudobnili a názvu zostal len všeobecný charakter. Medzi takéto riešenia patrí napr. „Chytlavá poviedka“.

Traja študenti zo skupiny A si zvolili kreatívne riešenie, vyznačili ale časť, ktorá nie je samostatným slovom, no svojou sémantikou naznačuje spojitosť s mačacou témou ako napr. „MAČKoolový príbeh“ alebo „Lákadlom oPRADENÝ príbeh“. Tieto riešenia síce presne nezodpovedajú pôvodnej hre so slovom, no aj napriek tomu ich možno považovať za adekvátne.

Za najvydarenejšie kreatívne riešenia, ktoré dodržali podstatu hry so slovom z originálneho textu, a to napr. „ZaujímŇAUvý príbeh“ alebo „PodMIAUnivý príbeh“. V skupine B sa takéto riešenie podarilo len jednému študentovi.

Po kreatívnom riešení, v ktorom sa nezvýraznilo samostatné slovo, siahli dvaja študenti zo skupiny A a štyria zo skupiny B. Niektoré z nich obsahujú vlastnú hru so slovom, ako napr. krížené slovo „Mňaupínavý príbeh“, iné zasa neobsahovali žiadnu hru so slovom: „Nenechajte sa lapit“.

Porovnaním údajov z tabuliek zisťujeme, že kým v skupine B sa polovica študentov držala doslovnosti a polovica si zvolila kreatívny prístup, v skupine A sa doslovnosti pridržali len dvaja študenti a ostatní k riešeniu pristúpili kreatívne. Možným vysvetlením tohto rozdielu je skutočnosť, že študenti v skupine A si prečítaním celého textu pred prekladom utvorili predstavu o téme príbehu, a preto už na začiatku pri preklade názvu vedeli siahnuť po kreatívnom riešení, ktorým naznačili tému príbehu.

Pri ďalšom sledovanom jave, a síce pri hre s viacvýznamovosťou mena „Tom“, sme sa krátko po odovzdaní prekladu na študentov obrátili s otázkou, ako tento jav pochopili, keďže všetci meno tejto postavy nechali v pôvodnom znení.

Z odpovedí vyplynulo, že bez ohľadu na postup, tejto hre s viacvýznamovosťou ako odkazom na kocúra v každej skupine pochopil len jeden študent, traja v oboch skupinách si ju vysvetlili ako odkaz na postavy z populárnych kreslených filmových rozprávok a šiesti ju nepochopili. V tomto prípade rozdiel v postupe pri preklade zvolené riešenie vôbec neovplyvnil.

Len jeden študent zo skupiny A s touto viacvýznamovosťou aj pracoval a do prekladu ju zakomponoval prostredníctvom Tomovej prezývky „Muro“, čo výrazne prispelo k zvýšeniu pochopiteľnosti niektorých pasáží textu. V ostatných 95 % prípadoch zostal tento odkaz na kocúra v mene „Tom“ úplne stratený, čím sa znížila jasnosť niektorých nadväzností v texte.

Ďalej sme skúmali, ako sa študenti vysporiadali s kríženým slovom vo výraze „a purr-fect plan“. Jednotlivé riešenia sme podľa zvoleného postupu zaradili do piatich skupín, ktoré uvádzajú tabuľky 3 a 4.

Tabuľka 3: Preklad kríženého slova „purr-fect“ v skupine A

Typ riešenia	Násobenie, zvýraznenie spoluhlásky „r“	Vlastné krížené slovo	Nevydarená hra so slovom	Preklad obyčajným výrazom	Kompenzácia inde
Spolu	1	2	5	2	0

Tabuľka 4: Preklad kríženého slova „purr-fect“ v skupine B

Typ riešenia	Násobenie, zvýraznenie spoluhlásky „r“	Vlastné krížené slovo	Nevydarená hra so slovom	Preklad obyčajným výrazom	Kompenzácia inde
Spolu	2	3	1	3	1

Za najneadekvátnejšie riešenie považujeme preklad kríženého slova obyčajným výrazom, keďže pri ňom dochádza k absolútnej strate hry so slovom a text sa tým ochudobňuje. Dvaja študenti zo skupiny A a traja zo skupiny B slovo „purr-fect“ prekladali bežnými slovami ako „perfektný“ či „skvelý“.

Za riešenia najlepšie zodpovedajúce slovnej hre vo VT považujeme preklad vlastným kríženým slovom, ktoré zakomponováva prvok súvisiaci s mačkami. Medzi takéto riešenia patrí napr. slovo „mňauastrovský“ alebo „zaují-mňau-vý“.

Pokusov o podobnú hru so slovom bolo najmä v skupine A pomerne veľa, no piati študenti zo skupiny A a jeden zo skupiny B pri tejto snahe veľmi neuspeli, pretože výsledný výraz má isté nedostatky. Napríklad slová „pr-r-fektný“ alebo „pr-fektné“ síce majú štruktúru kríženého slova, no „pr-r“ ani „pr“ v slovenčine nie sú citoslovca pradenia mačky, ale ide o citoslovce, ktorým sa dáva koňom pokyn na zastavenie. Študenti si pri tomto riešení poslovenčili anglické citoslovce a nevedomili si, že v slovenčine takéto citoslovce označuje iný zvuk, a preto slovensky hovoriaci čitateľ nemusí pochopiť, že malo ísť o hru so slovom odkazujúcu na mačky a nemusí taktiež pochopiť, prečo boli slová takto pozmenené, a preto toto riešenie nie je adekvátne. Násobenie spoluhlásky je v týchto prípadoch len vedľajší produkt snahy vytvoriť krížené slovo.

Za nevydarené riešenia považujeme aj slovo „mačkistický“, pretože by malo ísť o kríženie slov „mačka“ a „fantastický“, ktoré by si skôr žiadalo tvar „mačkas-tický“. Z uvedených príčin podobné riešenia nemožno považovať za adekvátne.

Za vhodnú náhradu kríženého slova však považujeme riešenia obsahujúce násobenie spoluhlásky „r“, ktoré evokuje zvuk vrčania mačky, čím nedochádza k úplnej strate odkazu na mačku. Medzi takéto slová patrí napr. „perrrrfektný“ alebo „prrrráve“. Pri slove „prrrráve“ by sme si mohli jav vysvetliť aj ako krížené

slovo, no keďže nič stopercentne nenasvedčuje, že ide o križené slovo (pri slovách typu „prféktne“ máme stopercentnú istotu, keďže dochádza k vypusteniu samohlásky „e“), považujeme pri slove „prírráve“ za dominantný prvok násobenie spoluhlásky, ktoré má za účel evokovať zvuk vrčania mačky.

Za primerané riešenie považujeme aj vykompenzovanie odkazu na inom mieste použitím výrazu „spriadam perfektný žart“ obsahujúci sloveso spriať odvodené od slovesa priasť, čiže vydávať zvuk ako mačka.

Porovnaním riešení oboch skupín je možné skonštatovať, že pri rozhodovaní sa medzi kreatívnym riešením a prekladom bežným slovom študenti v oboch skupinách postupovali veľmi podobne.

Sledovaným javom bolo aj meno kocúra „MEOW“, čiže akronymu utvoreného od mena „Mr. Edward Osborne Wilson“. Aj v tomto prípade sme riešenia študentov roztriedili do piatich skupín, pričom ich prehľad sa uvádza v tabuľkách 5 a 6.

Tabuľka 5: Preklad akronymu „MEOW“ v skupine A

Typ riešenia	Zachované a dáva zmysel	Úplná strata, nedáva zmysel	Vlastná skratka, riešenie dáva zmysel	Vlastná skratka, riešenie nedáva zmysel	Celkovo nezmyselné vlastné riešenie
Spolu	6	1	2	1	0

Tabuľka 6: Preklad akronymu „MEOW“ v skupine B

Typ riešenia	Zachované a dáva zmysel	Úplná strata, nedáva zmysel	Vlastná skratka, riešenie dáva zmysel	Vlastná skratka, riešenie nedáva zmysel	Celkovo nezmyselné vlastné riešenie
Spolu	7	0	2	0	1

Pri riešení tohto javu si väčšina študentov, šesť v skupine A a sedem v skupine B, zvolilo cestu exotizácie, keď mačke, resp. kocúrovi, ponechali pôvodné meno „Meow“, resp. akronym „MEOW“, odvodené od mena Mr. Edward Osborne Wilson, pričom táto exotizácia sa v jednom prípade zmiernila vloženým vysvetlením, že ide o slovo „mňau“ po anglicky, v inom texte zasa študent mačku najskôr nazval „Mjau“ a neskôr vysvitlo, že sa píše „MEOW“. V dvoch prípadoch bolo počiatočné „Mr.“ nahradené slovenským slovom „Majster“ a „Myrmekológ“, čím sa miera exotizácie tiež trochu znížila. Takéto riešenia si zachovali hru so slovom a aj napriek exotizácii v slovenčine dávali zmysel, a preto ich možno považovať za adekvátne.

Za najzrozumiteľnejšie a teda aj najadekvátnejšie však považujeme riešenia študentov, ktorí si vymysleli vlastnú skratku mena mačky. Takto postupovali z každej skupiny dvaja študenti a medzi ich riešenia patrí napr. meno „Vil“, resp. akronym „VIL“, utvorený od mena „Vladimír Iljič Lenin“ alebo meno „Mňau“ utvorené od „Madame Nau“.

Riešenia vo zvyšných troch kategóriách nemožno pokladať za vhodné, pretože majú výrazné nedostatky. V skupine A došlo v jednom prípade k úplnej strate, keď prekladateľ meno úplne vynechal a mačku v texte označoval len všeobecne „mačka“, čo spôsobilo, že významná časť textu prestala dávať zmysel. V skupine B sa zasa vyskytol prípad, keď prekladateľ najskôr mačku nazval „Mravčiak“, potom z nej bez akéhokoľvek vysvetlenia bola „Mňauka“ a následne opäť „Mravčiak“.

Z porovnania riešení možno skonštatovať, že približne rovnaký počet študentov si v každej skupine zvolil cestu exotizácie a počty študentov, ktorí zapojili vlastnú kreativitu a vymysleli zmysluplné vlastné meno, sú v oboch skupinách vyrovnané.

Ďalej sme sa pri analýze zaoberali riešeniami, ktoré si študenti zvolili, pri preklade hovorového idiomatického výrazu „*grin like a Cheshire cat*“. Jednotlivé riešenia sme zatriedili do štyroch kategórií a prehľad ponúkajú tabuľky 7 a 8.

Tabuľka 7: Preklad idiomatického výrazu „*grin like a Cheshire cat*“ v skupine A

Typ riešenia	Ako mačka/Mačka Šklabka/Šklíba	Ako opica	Ako Cheshirská mačka	Preklad opisom
Spolu	6	0	1	3

Tabuľka 8: Preklad idiomatického výrazu „*grin like a Cheshire cat*“ v skupine B

Typ riešenia	Ako mačka/Mačka Šklabka/Šklíba	Ako opica	Ako Cheshirská mačka	Preklad opisom
Spolu	8	1	1	0

Šesť študentov v skupine A a až osem študentov v skupine B sa uchýlilo k doslovnému prekladu s využitím slovenského ekvivalentu mena postavy z knihy *Alica v krajine zázrakov*, pričom v jednom prípade v skupine B sa dokonca vyskytlo aj české pomenovanie. Takéto riešenie nepovažujeme za najvhodnejšie, keďže doslovné preklady na mačku síce odkazujú, no nejde o hovorový idiomatický výraz a vzniká riziko, že cieľový čitateľ postavu Mačky Šklabky nepozná, a preto nemusí pochopiť, o aký druh úškrnu ide.

Za nevyhovujúce riešenie považujeme doslovný preklad, ktorý zachoval aj pôvodné znenie mena mačky, čiže úplnú exotizáciu. V takomto prípade je isté,

že anglicky nehovoriaci cieľový čitateľ toto prirovnanie vôbec nepochopí. Vzhľadom na opakujúci sa motív mačky v texte neadekvátne znie aj prirovnanie chlapcovho úšklabku k opici.

Traja študenti si zvolili preklad opisom, čím prispeli k zvýšeniu pochopiteľnosti záverečného obrazu v texte, no aj ich riešenie má isté nedostatky. Napríklad jeden študent frazému preložil ako „uškrňal sa od ucha k uchu“, no v slovenčine sa od ucha k uchu zaužívané skôr usmievame. Náhradou slova usmievať sa za slovo uškrňat sa výraz síce nadobudol odtieň posmešnosti, no stratil svoju ustálenosť.

Porovnaním riešení sme zistili, že až 90 % študentov v skupine B si zvolilo doslovný preklad, pričom v skupine A to bola stále nadpolovičná väčšina, a to 70 % študentov. K prekladu opisom sa uchýlili len traja študenti zo skupiny A, čiže študenti, ktorí prekladali paralelne s čítaním textu mali o niečo väčšiu tendenciu doslovne sa pridržať originálu.

Pri ďalšom sledovanom jave sme sa zamerali na priezvisko jednej z postáv „Greenhoff“, ktorú v závere textu oslovia ako „Greenhorn“. Sledovali sme, ako podobnosť týchto slov a ich odstup v texte ovplyvní pozornosť študentov. Riešenia sme rozdelili do piatich skupín a ich prehľad sa uvádza v tabuľkách 9 a 10.

Tabuľka 9: Preklad mena „Greenhoff“ a prezývky „Greenhorn“ v skupine A

Typ riešenia	Greenhoff plus vhodný preklad zachovanie podobnosti	Greenhoff plus vhodný preklad bez podobnosti	Greenhoff plus Greenhorn	Substitúcia so zachovaním podobnosti	Chyba
Spolu	1	6	3	0	0

Tabuľka 10: Preklad mena „Greenhoff“ a prezývky „Greenhorn“ v skupine B

Typ riešenia	Greenhoff plus vhodný preklad zachovanie podobnosti	Greenhoff plus vhodný preklad	Greenhoff plus Greenhorn	Substitúcia so zachovaním podobnosti	Chyba
Spolu	0	3	3	2	2

Analýza preukázala, že traja študenti z každej skupiny si tento rozdiel vôbec nevšimli a v preklade ponechali prezývku „Greenhorn“ nepreloženú. Dvaja študenti v skupine B si nielenže ich rozdiel nevšimli, ale jeden postavu meno zmenil na „Greenhof“ a druhý z oslovenia „Greenhorn“ urobil „Greenhold“. Tieto prípady ani nemožno nazvať riešeniami, sú to chyby, ktoré boli pravdepodobne spôsobené nepozornosťou. V skupine B sa podobnej chyby celkovo dopustila až polovica študentov.

Šiesti študenti zo skupiny A a traja zo skupiny B zachovali meno postavy a pri oslovení si zvolili vhodný preklad ako „zelenáč“ či „amatér“. Zvyšní dvaja študenti zo skupiny B si zvolili substitúciu za slovenský ekvivalent, ako napr. „Kováčik“ a „Nováčik“, čo síce uľahčilo nájdenie podobne znejúcich slov, no slovenské priezvisko medzi typicky anglickými menami pôsobí rušivo, a preto toto riešenie nepovažujeme za adekvátne. Najvydarenejšie pôsobí riešenie zo skupiny A, kde jeden študent ponechal priezvisko Greenhoff v pôvodnom znení a ako oslovenie si kreatívne vytvoril vlastný posmešný výraz „Greentrt“.

V skupine A si pri preklade rozdiel v mene a v oslovení nevšimli len traja študenti, kým v skupine B ich bolo až päť, pričom dvaja z nich jedno zo slov ešte aj skomolili. Na základe tohto porovnania možno usúdiť, že pozornejší boli študenti, ktorí si text najskôr celý prečítali.

Ďalej sme sa pozreli na to, ako sa anglické aktuálne členenie výpovede, v ktorom sa jadro výpovede vďaka neurčitému členu dostáva pred novú časť výpovede, odrazí na preklade študentov v každej zo skupín.

Analýzou údajov z jednotlivých textov sme zistili, že z každej skupiny bol aktuálnym členením výpovede zhyponizovaný rovnaký počet študentov. 80 % študentov si v každej skupine zvolilo vhodné riešenie. Rozdiel v postupe pri preklade teda na študentov v tomto prípade nemal nijaký vplyv.

Ďalším sledovaným javom bola rýmová dvojica výrazov „*Gifted Dumpsters*“ a „*gifted youngsters*“, kde sme sledovali, či prekladatelia tento suprasegmentálny prvok v preklade zachovávajú.

Aj v tomto prípade sa pomer študentov, ktorí v preklade rým použili a nepoužili, v oboch skupinách zhoduje. Vhodné riešenie si však zvolilo v každej skupine len 20 % študentov a u zvyšku došlo k strate rýmovej dvojice. Tieto údaje teda naznačujú, že rozdielny postup riešenie tohto prekladateľského problému neovplyvnil.

Pri analýze sme sa zamerali aj na to, ako si študenti poradia s nefunkčným nejednotným značením priamej reči. Postupy študentov sme rozdelili do troch skupín, ktoré sú obsiahnuté v tabuľkách 11 a 12.

Tabuľka 11: Formálna nejednotnosť značenia priamej reči v skupine A

Typ riešenia	Zachované podľa originálu	Iba úvodzovky	Kombinácia oboch v 1 priamej reči
Spolu	1	8	1

Tabuľka 12: Formálna nejednotnosť značenia priamej reči v skupine B

Typ riešenia	Zachované podľa originálu	Iba úvodzovky	Kombinácia oboch v 1 priamej reči
Spolu	2	7	1

Porovnaním údajov sme zistili, že väčšina študentov v oboch skupinách si uvedomila nefunkčnosť nejednotnosti priamej reči a v preklade na značenie priamej reči použili pre súčasnú slovenskú normu typické značenie úvodzovkami, čo považujeme za vhodné riešenie.

Jeden študent zo skupiny A a dvaja zo skupiny B zachovali variáciu v značení v súlade s originálom, čo nemožno označiť za vyslovene nesprávny postup, no prejavilo sa tu pridržanie sa originálu. Za absolútne nevhodné však považujeme riešenie jedného študenta z každej skupiny, ktorí použili kombináciu značenia úvodzovkami a pomlčkami v jednej priamej reči ako napr.

—„Prečo si to myslíš?“

Rozdiel v počtoch študentov v jednotlivých kategóriách je len minimálny a ani v tomto prípade nemožno jednoznačne tvrdiť, že rozdielne postupy mali na rozhodnutia študentov nejaký vplyv.

Posledným sledovaným prvkom bola nefunkčná chyba v mene „Jimmy“. V tomto prípade si všetci študenti bez ohľadu na postup nefunkčnú chybu všimli a následne ju aj opravili, na základe čoho možno skonštatovať, že rozdiel v postupe na všímavosť študentov nemal žiadny vplyv.

Okrem analýzy intratextuálnych javov sme sa zamerali aj na porovnanie celkového priemerného času potrebného na prácu s textom. Údaje o celkovom čase potrebnom na prácu s textom pre prekladateľov v skupine A sa uvádzajú v tabuľke 13 a pre prekladateľov zo skupiny B v tabuľke 14.

Tabuľka 13:

Celkový čas práce s textom skupiny A

Kód	Počet minút
P1A	58
P2A	77
P3A	73
P4A	65
P5A	105
P6A	76
P7A	98
P8A	62
P9A	90
P10A	78
Priemer	78

Tabuľka 14:

Celkový čas práce s textom skupiny B

Kód	Počet minút
P1B	58
P2B	84
P3B	75
P4B	57
P5B	88
P6B	73
P7B	80
P8B	50
P9B	50
P10B	111
Priemer	73

Porovnaním priemernej hodnoty sme zistili, že študenti, ktorí si celý text pred začatím jeho reprodukcie prečítali, strávili prácou s textom v priemere o 5 minút viac ako študenti, ktorí text čítali paralelne s jeho reprodukovaním.

5 ZHRNUTIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU

Badateľný rozdiel medzi skupinami sa vyskytol v troch prípadoch. Pri preklade názvu sa pre doslovnosť rozhodlo o 30 % študentov viac v skupine B. Pri idiomatickom výraze „*grin like a Cheshire cat*“ sa doslovnosti pridržalo o 20 % študentov viac v skupine B. No a nepozorných pri preklade mena „*Greenhoff*“ a prezývky „*Greenhorn*“ bolo o 20 % viac študentov v skupine B ako v skupine A.

Z týchto troch prípadov možno rozdiel v riešeníach priamo prepojiť s rozdielnym postupom len pri dvoch javoch, a to pri preklade názvu, kde študentom v skupine B na začiatku chýbal kontext, čo pravdepodobne spôsobilo, že si slovnú hru v názve nevedeli spojiť s mačkou a na záver sa k úprave prekladu názvu už nevrátili.

Druhým javom je chybovosť pri preklade mena „*Greenhoff*“ a prezývky „*Greenhorn*“, ktoré sa v texte vyskytli pomerne ďaleko od seba, čiže študent, ktorý si text vopred neprečítal, mohol pri prekladaní zabudnúť na presné znenie priezviska, pričom si neuvedomil, že slovo „*greenhorn*“ má svoju preložiteľnú sémantiku a v dôsledku podobnosti ho považoval za priezvisko z úvodu. Po dokončení reprodukcie textu si títo študenti teda znenie prekladu pred odovzdaním s VT buď neporovnali, alebo boli nesústreďení a tento rozdiel si opäť nevšimli.

Z uvedeného vyplýva, že hypotéza, v ktorej sa tvrdí, že študent prekladateľstva, ktorý si celý VT najskôr prečíta, si zvolí vhodnejšie riešenia prekladateľských problémov ako študent, ktorého recepcia textu prebieha paralelne s jeho reprodukciou; sa preukázateľne potvrdila len v 2 javoch z 10, pri ktorých sme v súvislosti s neprečítaním textu vopred v skupine B spozorovali v priemere o 25 % viac nevhodných riešení ako v skupine A.

Skutočnosť, že pri zvyšných ôsmich javoch sa naša hypotéza nepotvrdila, možno vysvetliť tým, že poznanie či nepoznanie celého kontextu vzhľadom na charakter javov nezohralo pri preklade žiadnu úlohu a rozhodujúca bola úroveň kreativity študentov, prípadne ich filologická zdatnosť. Veľmi podobný postup pri preklade formálnych javov možno vysvetliť rovnakou vedomostnou základňou.

Z časového hľadiska možno päťminútový rozdiel v dĺžke práce s textom medzi skupinami vysvetliť tým, že študenti v skupine A prečítaním celého VT pri pracovnom postupe urobili o krok viac ako v skupine B. Rýchlosť čítania jednotlivých študentov sa môže líšiť, no týchto 5 minút pravdepodobne zodpovedá

priemernému času potrebnému na prečítanie celého VT. Týmto zistením sa teda potvrdila naša hypotéza, že ak si prekladateľ celý text najskôr prečíta a až následne ho reprodukuje v cieľovom jazyku, potrebuje dlhší celkový čas na prácu s textom.

V súvislosti s výsledkami výskumu je nutné uviesť, že vzorka dvadsiatich študentov predstavuje približne 1/3 všetkých študentov 3. ročníka prekladateľstva a tlmočníctva na Univerzite Komenského, a preto sú výsledky tohto výskumu reprezentatívne len pre študentov 3. ročníka na Univerzite Komenského.

Navyše študenti s textom pracovali nepretržite. Za bežných okolností by mali možnosť nechať si preložený text „odležať“ a vrátiť sa k nemu s časovým odstupom a čistou hlavou, čo by im umožnilo text vyčistiť od prípadných chýb či vymyslieť vhodnejšie riešenia.

Únava z nepretržitej práce a fakt, že študenti sa do výskumu zapojili dobrovoľne vo svojom voľnom čase mohli spôsobiť, že preklad chceli mať čo najskôr odovzdaný, a preto neupravili svoje prvoplánové riešenia, čím by sa vysvetlil aj výskyt chýb v odovzdaných textoch.

Preukázaná bilancia výsledkov platí pre preklad VT, ktorý má pomerne krátky rozsah, čo významne uľahčuje dôslednú kontrolu a umožňuje aj jednoduchšiu a časovo nenáročnú spätnú úpravu riešení. Skúmanie prekladov rozsiahlejšieho diela by mohlo priniesť odlišné výsledky.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo odprezentovať výsledky výskumu, v ktorom sme zisťovali, či a ako predprekladová recepcia VT ovplyvňuje výsledný preklad z hľadiska celkového času a vhodnosti zvolených riešení prekladateľských problémov. Na túto oblasť sme sa zamerali, pretože dochádza k rozporu medzi teóriou, ktorá preklad bez prečítania celého VT nepripúšťa, a praxou, kde sa nielen v radoch študentov prekladateľstva, ale aj medzi profesionálnymi prekladateľmi stretávame s prekladaním umeleckých textov, pri ktorom sa tento krok z časových dôvodov vynecháva.

Príspevok by mal byť akýmsi zdvihnutým prstom, ktorý upozorňuje na opodstatnenosť prečítania celého VT pred prekladom. Je celkom prirodzené, že študenti prekladateľstva skúšajú nájsť čo najrýchlejšiu techniku prekódovania cudzojazyčného textu do iného jazykového a kultúrneho systému. Ak sa však v záujme úspory času rozhodnú pre vynechanie tohto odporúčaného kroku, musia dbať na to, aby toto vynechanie vykompenzovali zvýšenou ostražitosťou.

POZNÁMKY

- 1 Dostupné na: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/tom_1?q=tom [cit. 5. apríla 2020].
- 2 Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/greenhorn?q=greenhorn> [cit. 5. apríla 2020].

LITERATÚRA

- KVETKO, Pavol. 2014. *Prekladový anglicko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava: Veda. ISBN 9788022413855.
- POPOVIČ, Anton, ed. 1983. *Originál – preklad: Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- VILIKOVSKÝ, Ján. 1984. *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

RESUMÉ

The aim of this paper is to provide an overview of the results of a research conducted as part of a bachelor thesis. The research was aimed at finding out how reading the whole text before translation influences the total time needed for translation as well as the appropriateness of the translation problem solutions applied in the final work as opposed to not reading the whole source text in advance. The paper offers a short description of the research, it characterises the nature of ten translation problems included in the source text. It continues with an analysis of the acquired data from the target texts, and it concludes with a summary of our findings.

◆◆◆

Bc. Martina Smáková
Jablonec 208
900 87 Jablonec
martina.smakova@gmail.com